

Ігар АЎЛАСЕНКА

САН-ФРАНЦЫСКІ ДЗЁННІК МІХАСЯ ЛЫНЬКОВА

За два гады да заканчэння Другой сусветнай вайны, калі ўжо вызначыўся карэнны пералом на франтах, перад вядучымі дзяржавамі антыгітлераўскай кааліцыі паўстала пытанне аб будучым пасляваенным уладкаванні свету. Праблема абмяркоўвалася неаднойчы, падчас сустрэч паміж лідарамі СССР, Злучаных Штатаў і Вялікабрытаніі ці кіраўнікамі знешнепалітычных ведамстваў гэтых краін. Ключавымі вехамі на гэтым шляху варта назваць канферэнцыі ў Тэгеране (лістапад—снежань 1943 г.), Думбартан-Оксе (жнівень—кастрычнік 1944 г.), Ялце (люты 1945 г.) і Сан-Францыска (красавік—чэрвень 1945 г.). Было прынята рашэнне аб стварэнні новай міжнароднай структуры — Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, названай так паводле Дэкларацыі, да якой далучыліся краіны, што супрацьстаялі Германіі, Італіі, Японіі і іх сатэлітам. ААН павінна была прыйсці на змену Лізе Нацый, што не апраўдала сябе ў якасці механізму папярэджання новага сусветнага канфлікту.

Агульнавядома, што Беларуская ССР увайшла ў лік краін-заснавальніц ААН і была прадстаўленая ў 1945 г. на канферэнцыі ў Сан-Францыска, дзе распрацоўваўся статут Арганізацыі. Значна менш упамінаюцца гістарычныя абставіны, дзякуючы якім рэспубліка атрымала такі статус. Рэдка ўзгадваецца і тое, што ў складзе беларускай дэлегацыі прымаў удзел Міхась Лынькоў (на той момант — старшыня Саюза пісьменнікаў БССР). І ўрэшце, амаль невядомым застаецца той факт, што ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захаваўся ўнікальны дакумент — яго дзённік, дзе занатаваны асабістыя ўражанні пісьменніка ад удзелу ў канферэнцыі і назіранні за амерыканскім ладам жыцця. Публікацыі гэтай крыніцы невядомыя, а архіўны аркуш выкарыстання дакумента сведчыць пра тое, што за апошнія гады ніхто з даследчыкаў да яго не звяртаўся. З гэтай прычыны падаецца мэтазгодным упершыню ажыццявіць публікацыю дзённіка. Але папярэдне варта даць невялікі гістарычны і літаратуразнаўчы каментарый.

На працягу 1944—1945 гг. Сталін планаваў уключыць у лік членаў будучай ААН шэраг саюзных рэспублік. Першым крокам стала стварэнне наркаматаў замежных спраў рэспубліканскага ўзроўню. 1 лютага 1944 г. на 10-й сесіі Вярхоўнага Савета СССР быў прыняты Закон «Аб прадстаўленні саюзным рэспублікам паўнамоцтваў у галіне знешніх зносін і пераўтварэнні ў сувязі з гэтым Народнага камісарыята замежных спраў з агульнасаюзнага ў саюзна-рэспубліканскі Народны камісарыят». На рэспубліканскім узроўні рашэнне было зацверджана 21—24 сакавіка 1944 г. падчас 6-й сесіі Вярхоўнага Савета БССР 1-га склікання ў Гомелі, ужо вызваленым ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У абмеркаванні даклада старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Нічыпара Наталевіча, дзе прапаноўвалася стварыць рэспубліканскія наркаматы замежных спраў і абароны, прыняў удзел і дэпутат Міхась Лынькоў, які на той момант, апроч старшыні Саюза пісьменнікаў БССР, займаў пасаду дырэктара Інстытута літаратуры, мовы і мастацтва Акадэміі навук БССР і меў званне члена-карэспандэнта. У сваім выступленні ён адзначыў, што ўтварэнне знешнепалітычнага ведамства савецкай рэспублікі «выводзіць

наш народ на шырокую арэну міжнароднага жыцця, далучаючы яго да непасрэднага ўдзелу ў гэтым жыцці і нашага законнага ўплыву на гэтае жыццё». Такім чынам, Міхась Лынькоў яшчэ ў сярэдзіне 1940-х гг. увайшоў у лік тых грамадскіх дзеячаў, якія стаялі ля вытокаў дыпламатыі Беларускай ССР.

Уваходжанню БССР у шэраг краін-заснавальніц ААН папярэднічалі малавядомыя, але цяжкія і драматычныя перамовы паміж саюзнікамі. Прэзідэнт ЗША Рузвельт паслядоўна адхіляў прапанову СССР уключыць у лік членаў ААН шэраг асобных савецкіх рэспублік, пагражаючы ў адказ дабіцца, каб у склад членаў ААН увашлі ўсе 48 амерыканскіх штатаў¹. Членства Беларускай і Украінскай ССР таксама апынулася пад пытаннем. Але гэтая праблема вырашылася пазітыўна ў апошні момант перад правядзеннем устаноўчай канферэнцыі ў Сан-Францыска. Паводле дамоўленасцей паміж лідарамі СССР, ЗША, Вялікабрытаніі, у лік краін-заснавальніц павінны былі быць уключаныя тыя дзяржавы, што абвясцілі вайну Германіі да 1 сакавіка 1945 г. У гэты шэраг не патрапіла Аргенціна, урад якой савецкае кіраўніцтва падазравала ў сімпатыях да гітлераўскага рэжыму. У выніку закулісных дамоўленасцей ЗША і Вялікабрытанія пагадзіліся з членствам БССР і УССР, а Савецкі Саюз — з уключэннем Аргенціны ў лік краін-заснавальніц. Тым не менш, нават калі беларускае пытанне ў рэшце рэшт вырашылася станоўча, дэлегацыя Беларускай ССР прыбыла толькі праз два тыдні пасля пачатку работы самой канферэнцыі, у маі 1945 г., таму што ўдзел беларускай і ўкраінскай дэлегацыі да апошняга моманту заставаўся пад пытаннем з-за супраціўлення Вялікабрытаніі і Злучаных Штатаў. У прыватнасці, дзяржсакратар ЗША Эдвард Стэцініус у сваім лісце да кіраўніцтва СССР звяртаў увагу, што ў Ялце была дасягнута дамоўленасць аб уключэнні БССР і УССР у лік краін-заснавальніц ААН, але не было пагаднення пра тое, што іх дэлегацыі будуць удзельнічаць у Сан-Францыскай канферэнцыі. Але ў апошні момант і гэтая перашкода была знятая.

Беларускую дэлегацыю на ўстаноўчай канферэнцыі ААН у Сан-Францыска ўзначальваў наркам замежных спраў БССР Кузьма Кісялёў. У яе лік увайшлі супрацоўнікі НКЗС Ф. Шмыгаў і Р. Байдакоў, а таксама прадстаўнікі навуковай і педагогічнай сферы: гісторык У. Перцаў і біёлаг А. Жэбрак. Акрамя паўнамоцных членаў дэлегацыі, у яе склад уваходзілі і члены адміністрацыйна-тэхнічнага персаналу: эксперт, карэспандэнт, тэхнічны сакратар. У лік удзельнікаў дэлегацыі ўвайшоў і пісьменнік Міхась Лынькоў, але не ў якасці паўнамоцнага члена, а ў якасці карэспандэнта. Падчас работы канферэнцыі галоўнай задачай Лынькова было тэрмінова рабіць паведамленні для беларускага чытача. Яго артыкулы апэратыўна накіроўваліся ў Беларусь для публікацыі ў газетах «Звязда», «Советская Белоруссия» ды інш. Як правіла, матэрыялы Лынькова насілі справаздачны характар, але дзякуючы ім можна даволі падрабозна знаёміцца з работай дэлегатаў. У прыватнасці, знайшлі адлюстраванне такія знакавыя падзеі, як прэс-канферэнцыя наркама замежных спраў Кісялёва, наведванне дэлегатамі Руска-амерыканскага інстытута, цырымонія падпісання Статута ААН. Варта адзначыць, што ў артыкулах Міхася Лынькова 1945 г. не так шмат крытычных заўваг у дачыненні да амерыканскага сацыяльнага і палітычнага ладу, бо вясна і лета гэтага года ўвайшлі ў гісторыю як нядоўгі перыяд супрацоўніцтва паміж Савецкім Саюзам і краінамі Захаду.

Дзённік Міхася Лынькова з'яўляецца істотным дадаткам да афіцыйных паведамленняў артыкулаў. Пісьменнік вёў яго на працягу 12 дзён, з вечара 30 красавіка па 12 мая. Першая палова дакумента адлюстроўвае тыднёвы пералёт у Злучаныя Штаты: з-за таго, што Другая сусветная вайна на пачатку мая 1945 г. яшчэ працягвалася, дэлегаты БССР дабіраліся на ціхаакеанскае ўзбярэжжа Злучаных Штатаў на ваенным самалёце праз Маскву, Новасібірск, Якуцк, Фэйрбэнкс (Аляска), Эдмантан (Канада). Другая палова, прысвечаная падзеям 7—12 мая,

¹ На той момант у складзе ЗША было 48 штатаў.

адлюстроўвае непасрэдня ўражанні пісьменніка ад канферэнцыі ў Сан-Францыска і ад убачанага ў Злучаных Штатах.

Варта адзначыць, што дадзены дзённік — не адзіная крыніца асабістага паходжання, з якой можна даведацца пра доўгі пералёт з Масквы ў Сан-Францыска, а таксама пра работу канферэнцыі. Гэтыя звесткі маюцца ў мемуарах міністра замежных спраў БССР Кузьмы Кісялёва — у кнізе «Запіскі савецкага дыпламата» (1974). Але гэтыя ўспаміны цяжка параўнаць з дзённікам Міхася Лынькова і па аб'ёме, і па якасці матэрыялу. Мемуары Кісялёва — гэта тэкст, падрыхтаваны да друку, што прайшоў як праз тагачасную савецкую цензуру, так і, відавочна, праз самацензуру аўтара: наўрад ці былы міністр замежных спраў дазволіў бы сабе ўзгадаць тыя моманты, якія выходзілі па-за афіцыйныя рамкі. Дзённік жа не быў закрануты рэдактарамі і захаваны ў сваёй аўтэнтычнай форме. Пісьменнік узгадаў і побытавыя ўмовы, і асабістыя цяжкасці, і камічныя эпізоды, і нават гульні ў дурню паміж членамі дэлегацыі, — адным словам, усё тое, што нельга прачытаць у мемуарах, апублікаваных у савецкія часы. Менавіта таму дзённік можна разглядаць не проста як важную крыніцу па афіцыйнай гісторыі беларускай дыпламатыі, а таксама як адлюстраванне паўсядзённага жыцця савецкіх дыпламатаў і савецкай ментальнасці.

Аналізуючы тэкст, варта адзначыць некалькі цікавых аспектаў. Па-першае, аўтар адзначаў істотны дыскамфорт з-за няведання англійскай мовы, з-за чаго неаднаразова патрапляў у нязручныя і нават камічныя сітуацыі: у атэлі, у рэстаране, у кінатэатры. Прычым Лынькоў узгадвае і іншых членаў дэлегацыі, якія сутыкаліся з такімі ж цяжкасцямі. У асобных радках дзённіка таксама сустракаецца блытаніна штатаў і найбуйнейшых амерыканскіх рэк. Праўда, трэба адзначыць, што пазней, у 1950-я гг., Міхась Лынькоў прыкладаў намаганні для вывучэння англійскай мовы.

Па-другое, знайшлі адлюстраванне абмежавання, якія накладваліся на магчымасці выказвання дэлегатаў. Гэта добра паказана на прыкладзе стасункаў дэлегатаў з замежнымі журналістамі. Так, у прыватнасці, апісваючы кантакты з прадстаўнікамі амерыканскай прэсы, Міхась Лынькоў узгадаў, што Фармашова было наладзена амплуа прэс-аташэ. Любы самавольны каментарый мог стаць падставой для дысцыплінарнага пакарання. Апісаны адзін такі выпадак на сустрэчы з прадстаўніком часопіса «Time»: «Карэспандэнт Тайма ад асабовага склада дэлегацыі непрыкметна пераходзіць да канферэнцыі: «ці не занадта марудныя тэмкі?» і г. д. Дыпламатычна замоўчваем. Адзін Байдакоў крыху прагаварыўся. Вечарам з-за гэтага шум і гам».

Па-трэцяе, пісьменнік звяртаў увагу на асаблівасці амерыканскага ладу жыцця, і найперш на тыя аспекты, якія адрозніваліся ад савецкай рэчаіснасці. Напрыклад, выказваў здзіўленне высокім узроўнем матэрыяльнага камфорту ў атэлі «Піквік» у Сан-Францыска: «Асаблівасць унітаза — вада заўсёды. Па кавалачку мыла на дзень. Ванна. Па рушніку на дзень. Коўрык. Бялізна — па заказе атэля, з яго назвай. Падлогі ў пакоях і карыдорах — саламяныя каўры. Свет гарыць і днём, надзвычай яркі». З іншага боку, ён адзначаў ашчаднасць амерыканцаў, а таксама прадпрымальнасць, імкненне зарабіць грошы на ўсім: «Умывальнік — краны наладжаны так, што лішняя вады ня пойдзе (трэба ўмывацца з ракавіны). ... У кафетэрыях хочаш музыкі, апусці 5 сэнтаў у аўтамат на тваім століку, дзе пералічаны нумары пласцінак, пастаў стрэлку на пэўны нумар і слухай музыку... да стомы». Звяртае ён увагу і на значна большую свабоду норываў і паводзін амерыканцаў, у параўнанні з савецкімі рэаліямі, у прыватнасці, паказваючы гэта на прыкладзе кінатэатра: «У кіно ўваход і выхад у любую хвіліну. У зале ўвесь час гарыць чырвоны свет. Кураць. Закладваюць ногі на пярэдняю спінку, бесцарамонна абдымаюць суседку (матросы)».

Па-чацвёртае, ужо ў дзённіку назіраецца схільнасць Міхася Лынькова адлюстроўваць навакольную рэчаіснасць з іроніяй і нават самаіроніяй. Вось

як, напрыклад, апісаны кур'ёз, які здарыўся з дэлегатамі ў атэлі: «Перабылі чамаданы. Перцаў «об'ясняецца» на сямі мовах з прадстаўніком дэпартаменту аб загінуўшым чамадане. Абодва не разумеюць. Чамадан благапалучна прадстае прад ясныя вочы рассяянага акадэміка». А так пераказаў пісьменнік сваю спробу пахарчавання ў амерыканскім кафэ: «Прыгоды ў вялізным кафетэрыі, дзе мне з маімі ведамі ангельскай мовы давялося задаволіцца трыма кампотамі і чашкай кавы. Праклінаў увесь «сэрвіс». Тое ж самае здарылася з Новічэнка». У гэтых радках ужо ўгадваюцца гумарыстычныя ноткі, тыповыя для лынькоўскага літаратурнага стылю. На працягу 1950-х — на пачатку 1960-х гг. пісьменнік стварыў цэлы шэраг нарысаў і апавяданняў, прывечаных назіранням за амерыканскім ладам жыцця і ходам паседжанняў Генеральнай Асамблеі ААН, у якіх ён прымаў удзел. Няма сумнення, што сюжэтам да іх паслужылі асабістыя назіранні аўтара. У якасці прыкладу можна ўгадаць апавяданні «Чорная пляма» і «Бізнесмены», дзеянне якіх адбываецца непасрэдна ў Сан-Францыска. Гэтыя і іншыя творы амерыканскага цыкла былі аб'яднаныя ў кнігу Міхася Лынькова «За акіянам» (1962).

На жаль, дзённік перарываецца 12 мая, у той час як сама канферэнцыя скончылася толькі 26 чэрвеня. Амаль паўтара месяца асабістых уражанняў засталіся незанатаванымі. Прычыны гэтаму невядомыя, але можна прывесці два магчымыя варыянты для тлумачэння: па-першае, занялася Міхася Лынькова, які прыступіў да сваёй асноўнай працы — напісання матэрыялаў для беларускіх газет; па-другое, пісьменнік мог адысці ад такой формы занатавання ўражанняў, як дзённік, і запісаць іх у іншы бланк, каб выкарыстоўваць для газетных артыкулаў. Застаецца спадзявацца, што іншыя крыніцы асабістага паходжання яшчэ чакаюць свайго даследчыка. Пра тое, што падарожжа ў Сан-Францыска аказалася надзвычай багатым на ўражання, сведчаць такія словы з ліста пісьменніка да Мацільды Юфіт (лістапад 1945 г.): «Нагледзеўся на многае, пазнаёміўся з зусім іншым светам, іншымі людзьмі, іншай краінай. Калі-небудзь пры сустрэчы распавяду падрабязна. Паездка, дакладней, палёт — выключна цікавыя. <...> Расказаць ёсць пра што». Варта адзначыць, што пазней, у 1952—1955 гг., Лынькоў наведаў Злучаныя Штаты (але ўжо Нью-Ёрк) яшчэ чатыры разы, у якасці дэлегата Беларускай ССР на сесіях Генеральнай Асамблеі ААН.

Дзённік запісаны ў бланкоце, на першых 11 аркушах (з абодвух бакоў). Ён занатаваны дробным, цяжкім (часам — вельмі цяжкім) для разбору почыркам, рознымі атрамантамі і перапоўнены скарачэннямі. На гэта паўплывалі «палявыя» ўмовы вядзення дакумента: значная частка была запісаная на борце самалёта. Тэкст дакумента ніжэй прыводзіцца цалкам, з захаваннем аўтарскай стылістыкі і арфаграфіі, нягледзячы на тое, што яна часта не адпавядае сучасным нормам беларускай літаратурнай мовы. Думаецца, што публікацыя дзённіка ў версіі, максімальна набліжанай да арыгінала, будзе цікавай літаратуразнаўцам, гісторыкам, а таксама чытачам, што цікавяцца мінулым знешняй палітыкі Беларусі. Таму пры падрыхтоўцы публікацыі мы прытрымліваліся наступных правіл:

- у друкаваным варыянце захаваныя аўтарскія асаблівасці арфаграфіі і сінтаксісу: «з пад», «тыя-ж», «па беларускі», «ня відна», «ня гледзячы», «відаць зямля», «гадзін дню» і шэраг іншых;

- у шэрагу выпадкаў адны і тыя ж словы пішуцца ў тэксце па-рознаму: «цэнтаў» і «сэнтаў», «азёры» і «вазёры», «Сан-Францыска» і «Сан Францыска». Гэтая асаблівасць адлюстравана ў публікацыі;

- нягледзячы на тое, што дзённік у асноўным напісаны па-беларуску, у шэрагу выпадкаў трапляюцца асобныя рускамоўныя сказы і радкі. Іх арыгінальнасць таксама захаваная.

Выключэнне склалі наступныя выпадкі:

- у тэксце літара «ў» адноўленая ва ўсіх выпадках, якія патрабуюць сучасных правілаў арфаграфіі (у арыгінальным тэксце дзённіка літара «ў» пасля галосных

ужываецца не заўсёды, спарадычна, без відавочнай заканамернасці); такім жа чынам паўсюль у гэсце адноўленая літара «ё» (у дзённікавых запісах яна ўжываецца факультатыўна);

- падвоены апостраф (") заменены на адзіночны (');)
- у асобных выпадках аўтарская пунктуацыя арыгінала дапоўненая для таго, каб тэкст лягчэй успрымаўся чытачом: адноўленыя асобныя коскі ці кропкі, прапушчаныя аўтарам;
- арыгінальны тэкст напоўнены скарачэннямі, большасць з іх раскрыта (у квадратных дужках), дзе гэта магчыма зрабіць; выключэнне склалі наступныя скарачэнні, шырока выкарыстаныя ў гэсце: г./гадз. — гадзін, ч. — часов, хв./хвіл. — хвілін., м. — мінут, клм — кіламетраў, т./т.г. — таварыш/таварышы.

Мінск—Сан Францыска

1/V 1945 г. —

Міхась Лынькоў¹

30 красавіка.

6 г.[адзін] вечара. Пазванілі, што раніцой трэба ляцець у Маскву.

Першамайскі вечар. Чытаў прывіт.[анне] Сталіну. Ездзілі ў бібліятэку.

Усю ноч сабіраўся ў дарогу. Быў П. Броўка.

У 8 гадзін падняўся. Спаў 1 гадзіну. Прышлі Танк, Куляшоў, Броўка.

Прыехала машына. Развіталісь. На вуліцах сабіраецца народ святкаваць 1 мая. Аэрадром. Самалёт. Дэлегацыя — Байдакоў, Перцаў, Шмыгаў, Петрова (перакладчык).

Палёт добры, хоць раніца была хмурная. Унукава. Адлёт 10 гадзін. Перцаў паранен. Масква 1 гадз.[іна] дню. Экіпіроўка. Прыём у Вышынскага. Мыгартствы з натк-гам². Ноч. Масква светлая. Зборы да трох гадзін ночы. Гісторыя з бутылкай каньяка. У чатыры на цэнтр.[альны] аэрадром. Украінцы паляцелі. Мы крыху спазнілісь. Кісялёў, Жэбрак. Адлятаем у 5. Камфартаб.[ельны] самалёт. Мягк.[ія] крылы, бархатн.[ыя] сцены. Ляцім — 3—4 тыс. метр[аў]. На зямлі сям там снег. Хутка трапляем у спляшную воблачнасць і ляцім над воблакамі. Зямлі ня відаць. 4—4 ½ тыс. метр[аў]. Некатор.[ыя] цяжка пераносяць вышыню. Дыхаюць праз кіслародны апарат. Баляць вушы, страшна баліць галава. Ледзь дыхаем, змораны да крайнасці. Ляцім 11 гадзін. Толькі перад Новасіб.[ірскам] пачынаюцца прасветы. Ляцім ніжэй. Багата дробн.[ых] вазёр, рачулкі. Снег па аўрагах. Об³. Бачым Новасібірск. Пасадка.

4 гадзіны, вечар. Абагналі украінцаў. Тыя селі ў Томску. Прылятаюць. Жарты, смех. Лажусь і сплю як забіты пасля двух бяссон.[ных] начэй. Будзяць на банкет. У залі аэрадрома. Кулагін Міх.[айл] Васільевіч. Грышын Ів.[ан] Цімафеевіч⁴. Расказы аб сібірскай вёсцы — поле за 30—40 клм, паскоціна⁵ — за 70 клм.

3/V. Спаць. Сняданне у ½ 2га ночы. Адлёт у 2 гадзіны ночы (па маск.[оўскім] часу, тут 6). Усходзіць сонца.

¹ Надпіс на тытульнай старонцы блакнота.

² Незразумелае скарачэнне.

³ Маецца на ўвазе буйная сібірская рака Об (рус. — Обь).

⁴ М. В. Кулагін — першы сакратар Новасібірскага абкама ВКП(б); І. Ц. Грышын — старшыня выканкама Новасібірскага абласнога Савета.

⁵ Напэўна, маецца наўвазе «паскоціна» — выган для жывёлы.

Палёт добры. Відаць зямля. Рака Том. Горад Кемероў. Пачынаецца тайга. Халмы. Ізноў воблачнасць. Садзімся іграць у дурня: Кіселёў, я, Сенчанка і Бандарчук (геолог з Харкава, з намі два украінцы). Кіселёў і Банд-[арчу]к абыгрываюць нас. Кажам, возьмем рэванш, калі нашых супр-[аціўні]каў укачае. Самалёт ідзе вышэй і вышэй. 4 — 4 ½ тысячы. Ізноў цяжка. Сінеем. Не выраतोўвае і піва — скрыню захапілі ў Новасіб-[ірск]ку. Наш маршрут — Мінск — Масква — Новасібірск — Краснаярск — Кірэнск — Олекмінск — Якутск — Оймьякон — Семчан — Марково — Уэлькаль¹.

5 гадзін (маск.[оўскі] час). Ляцім над Сібірс[і]м] пласкагор'ем. Ізноў відаць зямля. Крыху лягчэй.

½ 6-га. Пералятаем Ангару. Дзес[ь]ці паўднёвей Байкала. Зямля відаць. Добра. Разуўся нават, цёпла.

Без ¼ 6. Справа відаць нейкія невысокія хрыбты, уккрытыя снегам.

6 гадзін — Справа бачым Лену. Рэкі пада льдом. Зрэдку чыстая вада.

Без ¼ 8. Тайга пад снегам. Таежныя рачулки. Вышыня метраў 700—800. Моцная балтанка. Як на качэлях. Маласць перакусілі — я, Навічэнка², Бандарчук. Балтанка перашкодзіла іграць у дурня.

Злева відаць прыісковыя пасёлкі.

8 гадзін. Лена. Бачым горад на востраве. Спускаемся на запраўку. Гор.[ад] Кірэнск (район.[ны] горад Іркуцк.[ай] вобл.[асці], ад чыгункі 650 клм.). На Лене ледаход. Крутыя берагі. Высокія сопкі з хвойным лесам. Украінцы селі ў Краснаярску, яшчэ не праляталі. Едзем да лётчыкаў абедаць у іх дом адпачынку. Варэнікі. Шампанскае. Буратка.

½ 10-га. Вылятаем з Кірэнска. Справа відаць Верхаянскі хрыбет, пакрыты снегам (некалькі сот кіламетраў). Пад намі тайга.

11 гадзін — пралятаем над Віцімскім пласкагор'ем, Байкальскія горы, праз рэкі Чуя, Б.[ольшой] Патом³. Горы — з акруглымі, мяккімі контурамі, з атрогамі, пакрытыя снегам. Дрэвы, нібы трава з пад снега. Снежныя увалы. Ад пал.[овы] дванаццатага да паловы другога спаў. Кажуць — нічога не страціў, бо ішлі ў спляшной малочнай імгле.

2 гадзіны. Ляцім над роўнай мясцінай. Відаць, забалочаныя лясы. Азярыны. Увалы, пакрытыя лесам. Усё пад снегам. Карычневыя, жаўтаватыя плямы. На іх часам прасвечвае вада. Пазначаем, што гэта. Аказваецца — лесатундра.

3 гадзіны (па маск.[оўскаму] часу, па мясцоваму 9 вечара — 6 гадзін розніцы, у Новасібірску 4). Гор.[ад] Якуцк на Лене. Тэмпература — 0. Тут Лена яшчэ пада льдом, чакаюць ледаходу сутак праз 13. Холадна. Начуем у котэджы. Старшыня Соўнаркому Вінакураў, ген.[ерал]-л-[ейтэнант] герой Сов. Саюза палярнік Шэвелеў. Амерык.[анскія] рэпрадуктары. Ангельск.[ія] песні. Насельніцтва — рускія, якуты, эвенкі. Ад чыгункі 1000 клм. Банкет. Ананасы. Кароткі адпачын[ак].

3/V. 9 г. 30⁴ вечара (па мясцов.[аму] 4/V 4 г. 30⁵ раніцы) слухалі загад т. Сталіна аб узяцці Цешына⁶.

9-30 адлятаем⁷. Першай узнімаецца укр.[аінская] машына, хвілін праз 10 наша. Сёння трэба пераляцець багата гор.[ных] хрыбтоў. Адразу трапляем у малочную імглу.

¹ Кірэнск, Алёкмінск, Якуцк, Оймьякон, Сеймчан, Маркава, Уэлькаль, Ном — пасёлкі з ваеннымі аэрадромамі на трасе «Аляска—Сібір», праз якую ажыццяўляліся пастаўкі па ленд-лізе падчас Другой сусветнай вайны.

² Л. Н. Навічэнка — карэспандэнт у складзе дэлегацыі Украінскай ССР.

³ Большой Патом (Вялікі Патом) — рака ў Іркуцкай вобласці, правы прыток ракі Лены.

⁴ Першапачаткова было напісана «10 г.», потым закрэслена.

⁵ Апошняя лічба закрэслена.

⁶ Цешын — горад, цэнтр гістарычнай правінцы Цешынская Сілезія, якая пасля Першай сусветнай вайны з'яўлялася прадметам тэрытарыяльнай спрэчкі паміж Польшчай і Чэхаславакіяй.

⁷ Злева пазней чорным атрамантам падпісана: 4/V.

20 мінут 1-га (20 м. 7-га). Шлі ўвесь час у малочнай імгле. Праглянула сонца. Праз замерзлае вакно ўбачылі ў нізу снежныя хрыбты, спляшны снежн.[ы] хаос — хаос міраздання. Трохі страшнавата — самалёту тут недзе¹ сесць, яўная гібель, калі здадуць маторы. Дай божа ім здароўя! Няхай вывозяць, іначай і касцей не сабярэш.

Правім прамову, прызначаную для Конферэнцыі.

Ізноў малочная імгла. Балтанкі аднак няма. Без 20-ці хвілін 1 гадзіна. Відаць ізноў «зямля» — тыя-ж самыя хрыбты, награмаджэнне гор. Нів[од]най² чорнай лапінікі. Наш геолог Бандарчук кажа, што гэта магчыма Чэрскі хрыбет. Відаць даліна ракі. Магчыма Індыгіркі³. З Навічэнкам кажам, што мы ўпершыню скажам па белар.[уску] і украінск.[у] слова пра гэтыя мясціны.

1 гадзіна. Імгла.

35 хвілін 2-й — Усё тыя-ж горы. Заснеж.[аныя] даліны рачулак.

2 гадз. 5 хвілін — Усё тыя-ж горы. Застаецца хвілін 35 да Семчана. Томік Жукоўскага. Яго думкі аб міры і вайне.

3 гадзіны (па маск.[оўскім часе] ноч, па мясц.[овым] 9 гадз. дню).

Пад намі ўрэшце раўніна — умоўна.

20 хв. 4-га — ізноў горы, праўда, крыху ніжэйшыя.

½ 6-га — горы, вышыні, снег, сонца, усё нясперпна блішчыць.

Іграем, грэшным дзелам, у дурня.

Без 10 — 6 — горы.

5 хвілін 7-ай — ідзем на пасадку⁴, зямлі ня відаць.

8 хвіл. 7-ай — відаць праз воблакі заснежаную зямлю.

12 хвіл. на 7 — зямлі ня відна. Працуе радыёперадатчык.

13 — . Відаць зямля. Нейкая рэчка.

17... на 7. Блізка зямля. Безліч заснежаных рачных руслаў, нейкая большая рэчка.

20 на 7. Пашлі на рашуч.[ае] зніжэнне. Справа відаць горн.[ы] хрыбет.

24 — 7. Селі. Двац.⁵ аэрадром. Марково, Чукотка. Невялікі населены пункт. Рускія. Камчадалы. Вячэра: аленіна, с...зкі⁶, бліны, омуль⁷ з Анадыра. Праверка паспартаў. Паслаў адвітальную радыёграму ў Мінск.

Сняданне. Аленіна.

4/V⁸. 7 ч. 17 м. (вечар па маск. часу, па мясц. 4 ч. 17 м. утра 5/V). Украінская машына адрываецца ад зямлі. Наша заводзіць маторы. Да Берынгава праліва 3½ гадзіны лёта. Уся даліна ў віхлястых руслах рэк. Справа Карацкі хрыбет.

7 ч. 17 хв.⁹ оторвались от земли.

Увесь час ідзем над воблачным роўным морам. Цікавыя трапляюцца ў ім упадзіны, як русло нейкай ракі.

9 ч. 5 хвілін — Заўважаем злева украінскую машыну, якая ідзе ніжэй нас.

10 ч. 5 хвілін. Украінская машына злева пад крылом, значна ніжэй нас. Пачынаюцца невялікія прасветы, відаць зямля, невялікія горы.

Справа відаць уперадзе на гарызонце нейкі высокі хрыбет. Здаецца, Чукоцкі. Камчатка¹⁰. Па разліках хвілін праз 25 будзем ляцець праз Берынгаў праліў. Ляцім праз хрыбет. Воблачнае мора рассялясь.

¹ Тут і ў шэрагу выпадкаў далей: калька з рускага «негде»; маецца на ўвазе «няма дзе».

² Не разабраць з-за чарнільнай плямы.

³ Індыгірка — буйная рака на Паўночным Усходзе Якуціі.

⁴ Закрэслена: «зніжэнне».

⁵ Незразумелае скарачэнне; магчыма «дваццаты». Літара «Д» напісана адасоблена.

⁶ Незразумела, што маецца на ўвазе. Падобнае на «спозкі». Магчыма, сібірскае дыялектнае слова.

⁷ Рыба сямейства ласасёвых.

⁸ Пазней закрэслена і перапраўлена чорным атрамантам на «5/V».

⁹ Так у тэксе.

¹⁰ У тэксе закрэслена.

10.20 — Ляцім над снежнай раўнінай. Украінцы адстаюць.

10 ч. 23 хвіл. Ляцім над морам. Берынгаў праліў. Льды. Агромныя льдзіны ў разводдзях і трэшчынах. На льду рэдкія снежн.[ыя] кучкі — плямы. Вада пад самалётам цёмна-галубая, нават сіняватая і далей і на гарызонце шэра-галубая. Льдзіны нагадваюць застыўшае растопленае сала на вадзе.

У адзнаку пералёту праз мора ліквідавалі пляшку токая¹ (расказкаваў² Навічэнка).

Трапляюцца цэлыя лядовыя палі. Сустракаюцца старыя льдзіны, белыя, з верхняй жылаватай вузлаватай структурай (як белыя жылы).

Сям там над льдзінамі плывуць лёгкія хмурынкі.

11 г. 5 хвілін. — Злева невялікі востраў — крутыя, абрывістыя берагі. На гарызонце за ім відаць горныя хрыбты Аляскі.

11 г. 25 хвіл. Застаецца ляцець над морам хвілін 10. Белыя малочныя хмары пачынаюць закрываць усё. Аляскі хрыбты падагнуліся блізка злева. Самалёт падымаецца вышэй.

11-45 Некалькі хвілін назад праляцелі над Номам³ (не бачылі). Цяпер воблакі рассялісь. Справа мора, злева Аляска.

Устаўка злева на палях — I. A.: Над Берынгавым пралівам «згубілі» дзень, вылецелі 5/V прыляцелі 4/V.

(0 час. 5 хвіл. 5/V — 12 час. 5 хв. 5/V (Разніца 12 гадзін. Аказваецца па амерык.[анску] сёння 4/V)).

12 г. 5 хв. Ляцім над Аляскай. Лясныя сопкі, пакрытыя снегам. Справа ізноў мора.

12-35 Ляцім над спляшной грамадай гор.

14-05 Да гэтай хвіліны праспаў гадзіны паўтары. Адчуваеш цяпер значна лепш. Ляцім далінай нейкай ракі. Злева відаць горы. (Рака — Юкон).

14-35 Даліна ракі. Увалы, нізкія горы, пакрытыя лесам. Пералятаем над лентай чыгункі. Справа горны снежн.[ы] хрыбет. Багата сонца. Балтанка. Злева відаць горад. Скорна на пасадку.

4/V. Без 10 — 3 гадзіны. Садзімся на аэрадром у Бернксе.

Вялізн.[ы] зарадр.[ом]⁴. Наконт сустрэчы асобна. Падалі не на ўрадавую дарожку. Сустракалі, кажуць, другарадныя чыноўнікі. Ва ўсякім разе віталі нас амер.[ыканскія] афіцэры, засняліся разам перад самалётамі. Павезлі на машынах у афіцэрска.[ае] абшчажышце. Тут апамагалі нам нашы хлопцы — афіцэры. Ст.[аршы] лейтэнант Камар з Крупскага р-[аё]на, тут некалькі год. № 11. Абед у афіцэрскай сталовай. Сталы сэрвіраваны загадзя. Першае блюда ў чашках, накшталт піалы. Суп — пара дробных кавалачкаў бульбы, цыбулі. Камар.[ыная] порцыя. Падаюць другое — вялізнае авальнае блюда з ялавічынай, порцыя ў лапаць. Ніхто адолець не змог. На стале сальдэрэй, масліны, нарэзаныя агуркі, масла, спецыі (тамат, уксус, соль, перац і г. д.). Вада ў белых глінян.[ых] куўшынах. На трэцяе кофе з пірожным. Кофе ў шклян.[ой] кафеініцэ. Малако. Чай заварвае кожны ў стакане — спецыяльныя порцыі чая ў мяшэчках з ніткай. Папера для выцір.[ання] рук. Кожны заварвае па густу. Падаюць бравыя хлопцы, усе ў белым. Вайскоўцы. Абед каштуе 1 дол.[ар] 75 ц.[энтаў]. Нязручна адчувалі ў касы, ня ведаючы, што казаць, як пытаць, колькі плаціць.

¹ Напэўна, маецца на ўвазе такайскае віно — дэсертнае віно, вырабленае ў Такайскім рэгіёне (Венгрыя).

² Так у тэксте.

³ Ном — горад у амерыканскім штаце Аляска, размешчаны на беразе Берынгава мора.

⁴ Так слова напісана ў гэтым месцы ў арыгінале. Відавочна, маецца на ўвазе «аэрадром».

У нумарах абшчажыцца жал.[езныя] ложка, спрунжыновыя, зялён.[ыя] вайсков.[ыя] адзеялы. У нумары па 2 ложка, па 2 нумары уборная. Гарач.[ая] вада, ванна. Асаблівасці ракавін. У пакоях гарача. Можна па жаданні ўстанаўліваць тэмпературу. Ня глядзячы на славуці сэрвіс, недзе паглядзіць касцюм. Выручаюць нашы вайскоўцы, нясуць нашы касцюмы да свайго краўца.

Розніца ў часе — 12 гадзін.

Вячэра ½ долара — катлета, жус, кофе. Жус¹ — фрукт.[овы] сок — ананасы. Пілі віскі «4 ружы».

Былі ў кіно. Хроніка: Італія, Рузвельт. Каляровая карціна, багатая па тэхніцы колеру, але да сэнсу яе не добраўся.

Адалі паглядзіць касцюмы — каштуе па 2½ долары. Вайскоўцы нашы прынеслі скрынку яблык і апельсінаў.

5/V. 4-30 раніцы (мясц. час). Сняданне. Яечня, нешта з кукурузы («атрушанка»), нібы дробная маца², насыпаецца ў чашку з малаком), кофе. Кошт — 45 цэнт.[аў]

Без чвэрці 8 вылятаем. Ляцім далінай прытока Юкона. Справа востр.[ыя] вяршыні Аляск.[інскага] хрыбта, злева другі хрыбет.

Без 10 хвіл. 11. Справа горы, злева горы. Даўно абагналі укр.[аінскую] машыну. 3 намі амерык.[анскі] штурман. Прымаем радыёграмы з Масквы.

Учора атрымалі мы долары. «Эге, мая ж світка засталася ў пакоі, а ў ёй грошы». «Тут добрыя цацкі; завязу дзецям». «Што ж нам дадуць — суп ці боршч?» — пытаецца Бандарчук, глытаючы першае блюда, камарыную порцыю, не падазраваючы, што з першым ён ужо канчае.

На дварэ ў Фербэнксе халадней, чымся ў Якутску. *(Апошнія два абзацы акрэслены лініяй злева на палях, пазначаючы тое, што яны адносяцца да мінулага дня — I. A.)*

12 гадзін — Ляцім паверх воблакаў. Перакулілі па чарцы белар.[ускага] спірту. Гэта вельмі прыемна, калі бачыш пад сабой воблакі і снежн.[ыя] вяршыні. Сонечна.

Накачалі перакл-[адчы]ка, адразу пачаў гаварыць па нашаму. Сержант Бляйхман, родам з Украіны.

1 гадзіна. Над воблакамі. Прасветы. Перакладчыца адчувае кепска. Перцаву параіў не карыстацца кіслародам. Запрасілі к сталу лётчыка і штурмана. Пачаставалі белар.[ускай] каўбасой і «беларускай гарэлкай» (мінск-спірт). Усё ў парадку.

1 г. 20 хв. Стараемся прабіцца праз воблакі. 4½ тыс., да 5 тыс. метраў. Хлопцы пасінелі, дыхаць цяжка. Папіроса штосэкундна тухне. Баляць вушы, губы сінеюць і баляць. Баляць і кісці рук, калі пішаш³.

1 г. 45 хв. Жэбрак дыхае кісл.[ародным] балонам. Усе дрэмяць. Маладзец Байдакоў, не паддаецца вышыні. Іду ў камандзірскую рубку. Самалёт вядзе амерыканец, наш лётчык сядзіць радам, адпачывае. 2 штурвалы, некалькі ручак упраўлення маторамі. Налічыў каля 100 цыферблатаў, каля сотні розн.[ых] выключачелей, пераклучачелей. А колькі яшчэ розных рычагоў у задняй рубцы, дзе размяшчаецца і радыё. Надзвычай цікава быць у камандз.[ірскай] рубцы і бачыць, як уразецца самалёт у хмары, у імглу, якая часам насоўваецца як сцяна. Унізе вялікая рака, падвясн.[ы] мост.

Моцная балтанка, страшна пакалвае вушы.

2 гадзіны. Ляцім урэшце над раўнінай, пры чым распаханай. Снег толькі па лясках. Вельмі часта налятаюць шквалістыя хмаркі. Тады самалёт робіць салідныя...⁴. Зямля падзелена на квадраты. Домікі. Зверху не разбярэш размешчаныя

¹ Відавочна, ад англ. «juice» — сок.

² Маца — паводле яўрэйскай традыцыі, тонкія сухія праснакі з пшанічнай мукі.

³ Гэты абзац насамрэч напісаны дробным дрыжачым почыркам.

⁴ Незразумелае слова.

сядзібы, гаспадаркі. Кавалак возера прыпадае на другі квадрат. Ачышчан.[ая] рэшта не.

2 г. 17 хв. Толькі што выбілісь са мглы. Унізе ізноў дзікая зямля — лясы, балоты, вазёры. Рака — шырынёй елак на чатыры, на пяць.

3 гадзіны. Унізе зноў культурная зямля. Гарыць лес на вучастках. Рака — шырынёй у тры елі, некалькі пажараў. Азёры.

5/V. ½ 4-га. Пасадка на аэрадром гор.[ада] Эдмонтон. Вялізн.[ы] аэрапорт. Самалёты прышлі адзін за другім. Выступаў пачотны караул ад амерык.[анскіх] войск. Сустрэкалі генералы Фостэр — канадскі і Гафні — амерыканскі, к-[амандзі]р злучэння, рабіўшага перакідку самалётаў у Сав.[ецкі] Саюз. Сов.[етский] полковник Ковалёв. Амер.[ыканскі] і сав.[ецкі] сцяг трымаў сцяганосец. Размясціліся ў абшчажышці афіцэрскага аэрадрома. Вечарам невялікі банкет. Закускі, стэйк¹, віскі, тосты. На англ.[ійскай] выступаў і Жэбрак.

3 Навічэнкам праводзілі інтэрв'ю з Фостэр і Гафні. Корэспандэнцыю накіравалі ў СССР у Фербенкс для перадачы ў СССР. Генералы захацелі навучыцца сямю такі². Камічн.[ыя] эпізоды.

4 часа банкета іграла самадзеляцельн.[ае] трыо — акардыён, віолончэль (без смычка) і нешта падобн.[ае] на гітару. Вайскоўцы. Амерык.[анскі] джаз і сов.[ецкія] песні. «Во саду ли в огороде» і інш.[ыя]

Ноччу пісалі карэспандэнцыі. У гадзіну ночы пад'ём. Снеданне з генераламі. Яшчэ цёмна.

Запіс на палях — I. A.: Выпадак з полісманам: ноччу ў карыдоры пытаемся ў яго, дзе № 24. Успамінаем усе языкі міра, каб перадаць №. Ён пачасаў патыліцу і на чыстай рускай мове сказаў: «Добра, то я атваюду Вас...». Оф-кі — полькі.

Збоку ўпісана і потым закрэслена — I. A.: Гафні — «мяне ў першую чаргу цікав.[іць] Сав.[ецкі] Саюз. У нас «юг» запаў³, але мы гаворым пра ЗША».

6/V. ½ 2-га (на Эдмонтону ½ 5-га, разніца 15 гадзін) узлятаем пры агнях у паветра. Аэрадр.[ом] у безлічы агнёў. 3 вышыні бачым мора агней над горадам.

Наступныя 3 абзацы пазначаныя як ўстаўка, з падзей папярэдняга дня — I. A.: У гутарцы з генералам Фостэрам — «беларусы таксама ёсць у Канадзе, але іх меней, чым украінцаў. Украінцы — добр.[ыя] грамадзяне і добр.[ыя] воіны. Тое самае магу сказаць і аб беларусах, але іх значна меней.

Калі спыталі ў Гафні, як ён расцэньвае ўклад укр.[аінскай] і белар.[ускай] нацыі ў агул.[ьнай] бар[аць]бе аб'ядн.[аных]нац.[ыі], ён адказаў, што ён заўсёды мае на ўвазе Сав.[ецкі] Саюз. Як у нас ёсць усход і захад, поўнач. і агул.[ьныя] правінцыі, але мы заўсёды гаворым аб Злуч.[аных] Штатах Амерыкі. Тут ён выступаў, можна сказаць, з пункту гледж.[ання] рус.[кага] вялікадзяржаўн.[ага] шовініста».

Дэталі: не было блакнота, з ручкі выйшаў аграмант. Рахункі маскоўскага...⁴, аловак. Раблю толькі від, што пішу, шапнуўшы Навічэнка, каб запісаў акуратней. У таго таксама агрызак паперы.

На палях насупраць апошніх трох абзацаў пазнака — I. A.: Вялікая на 12 старонках газэта «Edmonton Bulletin».

Без 5 мін. 6 (з гэтага часу даю толькі мясцовы час). Развідняе. Сонца яшчэ не відна. Ляцім над спляшн.[ым] роўным воблачн.[ым] морам. Вокны яшчэ замерзлыя — прахукваю дзірачкі. Наогул, вокны амаль заўсёды замерзлыя, адтайваюць на сонечным баку, дзе я сляжу ў цэнтраплан над крылом — адсюль зручны абзор.

6 г. 12 хвілін. Справа і ўнізе агромныя скаліст.[ыя] хрыбты з снегав.[ымі] вяршынямі — нагадвае Каўк.[азскі] хрыбет.

¹ Напэўна, маецца на ўвазе «стэйк» — тоўсты кавалак абсмажанага мяса.

² Так у тэксте.

³ Вельмі дробны тэкст, амаль немагчыма разабраць.

⁴ Незразумелае слова.

6 г. 15 хв. — Узышло сонца. Адзаду, злева. Пазалаціла маё крыло.

6-25 Усе востр.[ыя] вяршыні пазалочаны сонцам. Правалы, даліны, міжгор'і ў змку.

6-35 Справа даліна ракі, азёры, вялік.[ае] возера паміж гор.

7 гадз. Унізе рака. Справа, злева — горы. Злева ўкраінскі самалёт.

7-10. Справа горад Спокен¹. Большой. Река. Мосты. Виадукі через ущелье. Прямая планировка как у всех виденн.[ых] канатск.[их]² городах. Р. м. А.³ Справа горы. Злева горы. Шырокая даліна.

Справа яшчэ гарадок. Лясы. Успаханья палі, бугрыстыя, з востр.[ымі] гранямі.

7-25 — Узгорыстая, халмістая зямля, успахана [і] падзелена на квадраты. У складках фермы, на роўных мясцінах невял.[ікія] пасёлкі, гарадкі. Мясцовасць нагадвае падстыўшае цеста, з маршчынамі, упадзінамі.

7-35. Рака ... (слова закрэслена, складана разабраць, але першапачаткова было, відаць, «Місуры» — І. А.)

8-10 Рака Колумбія (паміж штат Ларыгон і Фларыда)⁴.

9. Справа хрыбты, злева хрыбты. Справа дзве вяршыні: злева блізка адна агромн.[істая] вяршыня, уся ў снягах з вострымі лініямі. Далей другая. Злева таксама дзве, здалёк крыху нагадвалі Эльбрус. А пад крылом самалёта каньёны Калумбіі.

Справа каля вяршыні ляціць машына ўкраінцаў. Вяршыня цудоўна, проста Казбек. А далей відаць яшчэ вяршыні. Мы ляцім над снежн.[ымі] хрыбтамі. Уражанні нібы ў сне, нібы слухаем казкі.

Каньёны Калумбіі. Агромная плаціна. Відзен след пены на рацэ, вышэй плаціны, ператворанай у доўгае возера.

9 г. 15 — Портлэнд — гор.[ад] вялікі, дзе садзіўся Чкалаў⁵. Усё гэта справа. Рака Калумбія. Далей відаць Ціхі акіян⁶.

9-30 «На лужайке детский крик».

Оторвали капитана от штурвала, рюмку потрвейна. Нават Вл.[адимир] Нікалаевіч⁷ спакусіўся і як дрэўні эллін развёў вадой паўрумкі віна.

10 гадзін. Унізе больш лясоў. Зялёныя плямы. Домікі фермераў. Да Ціхага Акіяна праз 2 гадзіны. Частуем лётчыка амерыканца. Нема сеў за штурвал. Хлопцы дрэмяць.

10 г. 5 хвілін. — Унізе парожыстая рака. Відаць некалькі парогаў, альбо вада спадаў. Узгоркі, напалову пакрытыя лесам. Укр.[аінская] машына сёння набралася рэзкасці, заходзіць то злева, то справа, то вісне ў нас на хвасце.

10 г. 7 хв. Мясцовасць дзічэе — спілашныя лясы. Праўда, відаць дарогі.

6 V. Заснуў ад ўтомы гадзіны на паўтары. Прачнуўся — убачыў культурныя палі і сады, паліўныя вучасткі (арашаемыя).

¹ Спакэн (Спакан) — горад у амерыканскім штаце Вашынгтон (на захадзе ЗША).

² Так у тэксе. Відаць, маецца на ўвазе «канадскіх».

³ Незразумела, што гэта азначае.

⁴ Так у тэксе. Відавочна, маецца на ўвазе штат Арэгон на ўзбярэжжы Ціхага акіяна. Штат Фларыда знаходзіцца на процілеглым, атлантычным, узбярэжжы ЗША, не мае агульнай мяжы з Арыгонам і ўзгадваецца аўтарам памылкова, як і рака Місуры, назва якой закрэслена ў папярэднім радку.

⁵ В. П. Чкалаў (1904—1938) — выдатны савецкі лётчык-выправавацель, які ў 1937 г. першым у свеце ажыццявіў беспасадачны палёт праз Паўночны полюс з Масквы ў амерыканскі горад Ванкувер (у штаце Вашынгтон на ціхаакіянскім узбярэжжы, праз які ў гэты час і пралягаў М. Ц. Лынькоў).

⁶ Апошні сказ перакрэслены ў тэксе.

⁷ Маецца на ўвазе акадэмік Уладзімір Мікалаевіч Перцаў, член дэлегацыі БССР.

Гадзіне а 12-й падлятаем да Сан-Францыска. Ляцім праз заліў. Бачым славытыя масты, ...¹ востраў (Сако і Ванцэці)².

Прыязмялемся на вялізным аэрадроме. Сустрэкае В. М. Молатаў і здароваецца з усімі. Здымкі. Садзімся на машыны, едзем у горад. Мясцовасць крыху нагадвае Грузію. Але вялізныя пальмы, расліннасць зусім невядомая. Усё цвіце і зелянее. Едзем клм 30. Уперадзе полісмены на матацыклах, завывае ў іх сірэна. Імчым з вялікай хуткасцю. Усё нова, незвычайна, нязвыкла. Вялізны горад. Небаскросы. Рэкламы. Атэль Піквік. Пераблыталі чамаданы. Перцаў «об'ясняецца» на сямі мовах з прадстаўн.[іком] дэпартаменту аб загінуўшым чамадане. Абодва не разумеюць. Чамадан благапалучна прадстае прад ясныя вочы рассяянага акадэміка. Пераблытаная чамадан. Страшэнная ўтома — смяртэльна хочацца спаць. «Загінуў» мой партфель. Знаходжу яго ў Кісялёва.

7/V. Вечарам хлопцы ідуць на абед да Молатава. Паколькі я не член дэлегацыі, мяне пакідаюць дома «на растэрзание» амерыканцам. Кладуся спаць і праспяваю досыць раптоўна: за гэты час мяне шукалі і будзілі, бо Молатаў загадаў прывезці мяне на абед. Ніхто не знайшоў.

8/V. Патрошку ачуньваем ад дарогі. Ніяк не магу прывыкнуць да ангельскай мовы. Мы ў атэлі Піквік, мой № 509. Поўная бездапаможнасць спачатку (не ведаем, як звязацца па тэлефоне і г. д.).

Прыгоды ў вялізным кафетэрыі, дзе мне з маімі ведамі ангельскай мовы давалося задаволіцца трыма кампотамі і чашкай кавы. Праклінаў увесь «сэрвіс». Тое ж самае здарылася з Новічэнка.

Раніцой былі на прэсконферэнцыі. В. М. Молатаў.

Ад 5 да 6 вечара прыём у Молатава (гасц.[ініца] Сан-Францыска) у гонар нашых дэлегацыяў. Каго, каго толькі не пабачылі. Пазнаёміліся з віскі, з са...амі³ і кока-кола (з ромам). Пілі франц.[узскае] шампанскае і нашу гарэлку. Накачалі гарэлкай прадстаўн.[іка] дэпартаменту, юркага хлопца.

Былі: Стэцыніус, Ідэн, Сунг, Бідо і г. д.⁴

Пасля прыёма вечарам былі на абедзе ў В. М. Молатава — Кісялёў, Жэбрак і я. Ад Украіны — Мануільскі, Сенін, Палладзін⁵. Сказалі па тосту. Я — за сов.[ецкі] народ, па беларускі. Следуючы майму прыкладу, Палладзін па украінску. Была ўся сов. дэлегацыя, Грамыка⁶ і інш.

Вечарам дачуліся аб гістарычнай перамозе над немцам.

9 V. Раніцой гадзін у 10 едзем да т. Молатава. На аэрадром. 11 час. 15 мінут. Лятаючая крэпасць адарвалася ад зямлі. В. М. Молатаў вельмі цёпла развітаўся з кожным з дэлегацыі. Я пажадаў яму шчаслівай дарогі. Едзем назад. Абедаем у невялікім кафетэрыі, дзе няма гвалту, дзе можна спакойна выбраць што-небудзь паесці. Абед — 68 цэнтаў.

Пішу тэлеграму аб учорашніх і сённяшніх падзеях. Прывітальныя тэлеграмы з перамогай т.т. Панамарэнка, Наталевічу, Кісялёву⁷.

¹ Незразумелае слова.

² Магчыма, тут узгадваюцца Нікола Сака і Баргаламеа Ванцэці — двое амерыканскіх рабочых італьянскага паходжання, анархісты, асуджаныя да смяротнага пакарання ў 1927 г. У Савецкім Саюзе працэс па справе Сака і Ванцэці атрымаў шырокі рэзананс, у іх гонар назвы атрымалі вуліцы ў розных гарадах. Тым не менш, яны пражывалі ў штаце Масачусэтс, на Атлантычным беразе ЗША.

³ Незразумелае слова.

⁴ Э. Стэцыніус, Э. Ідэн, Сун Цзы-вэнь, Ж. Бідо — кіраўнікі знешнепалітычных ведамстваў Злучаных Штатаў Амерыкі, Злучанага Каралеўства, Кітайскай Рэспублікі, Французскай Рэспублікі.

⁵ Д. З. Мануільскі (старшыня), А. У. Палладзін, І. С. Сенін — члены дэлегацыі Украінскай ССР на канферэнцыі ў Сан-Францыска.

⁶ Грамыка Андрэй Андрэвіч — міністр замежных спраў СССР (1957—1985 гг.), урядовец Гомельскай вобласці. На той момант (1945 г.) — пасол СССР у ЗША.

⁷ Маюцца на ўвазе вышэйшыя партыўныя і дзяржаўныя асобы БССР таго часу: 1-ы сакратар КП(б)Б П. К. Панамарэнка, старшыня Вярхоўнага Савета БССР Н. Я. Наталевіч і наркам замежных спраў К. В. Кісялёў, старшыня дэлегацыі БССР на Сан-Францыскай канферэнцыі.

Хлопцы пачынаюць працаваць у Камісіях.

1/2 7-й Звоніць прадстаўнік Тайма. Назначаем аудыенцыю на заўтра на 12 гадзін дню.

Номер у Півкіу. Два вялізных ложка, на два матрацы. ...¹ — усунь 10 сэнтаў, паіграе 30 хвілін. Умывальнік — краны наладжаны так, што лішняя вады ня пойдзе (трэба ўмывацца з ракавіны). Асабліва сць унітаза — вада заўсёды. Па каватачку мыла на дзень. Ванна. Па рушніку на дзень. Коўрык. Бялізна — па заказу атэля, з яго назвай. Падлогі у пакоях і карыдорах — саламян.² каўры. Свет гарыць і днём, надзвычай [ай] яркі.

У кафетэрыях хочаш музыкі, апусці 5 сэнтаў у аўтамат на тваім століку, дзе пералічаны нумары пласцінак, пастаў стрэлку на пэўны нумар і слухай музыку... да стомы.

Сёння раніцою гутарыў з шоферам сэржантам гадзіны паўтары. Гаварылі мімікай, жэстамі, спасылкай на нямецк.[ія] і польск.[ія] словы і ўсякімі іншымі спосабамі. Даволі такі зразумелі адзін другога, асавоў нават некалькі слоў.

10 V. А 12-й гадзіне падышоў прадстаўнік Тайма. Запрасіў на ўсякі выпадак Фармашова (яму надалі амплуа прэсаташэ) і завялі карэспандэнта ў наш офіс. Былі Байдакоў, Шмыгаў, Жэбрак. Пагутарылі. Пр-[адстаўнік] Тайма высмеяў карэспандэнта «Нью-Йорк Пост», які задаваў Молатаву пытанні аб «вуодке»³ і «водке». К-[арэспандэн]т Тайма ад асабовага склада дэлегацыі непрыкметна пераходзіць да канферэнцыі: «ці не занадта марудныя тэмкі?» і г. д. Дыпламатычна замоўчваем. Адзін Байдакоў крыху прагаварыўся. Вечарам з-за гэтага шум і гам.

Ад 2-45 да 5 быў на канферэнцыі ў Камісіі, дзе быў Шмыгаў. Глядзеў запісную кніжку ад 10/V. Туды і назад пайшлі пешкі, каб крыху арыентавацца ў горадзе. Вялізныя рэкламы; матрос курыць сгарэтку. Пыхкае сапраўдным дымам. Вечарам з Жэбракам зайшлі ў кіно. Глядзелі дзве карціны, нічога не зразумелі і стаміўшыся пашлі да хаты. Дарэмна зглумілі па 85 сэнтаў. У кіно ўваход і выхад у любую хвіліну. У зале ўвесь час гарыць чырвоны свет. Кураць. Закладваюць ногі на пярэдняю спінку, бесцарамонна абдымаюць суседку (матросы). <...>

11/V. Пераехалі ў Сэн-Фрэнсіс (лепшы атэль у С.[ан] Фр.[анцыска]). Абедалі ў рэстаране. Уляцела на 5 долараў. ...⁴ Нават не ведалі, што рабіць з вадой, якую падалі ў спец.[ыяльных] сасудах. І смех і грэх.

У 8-30 я, Кісялёў, Жэбрак паехалі на канцэрт у Дом Оперы. Зал тысяч на 15. Спявачка французжанка Лілі Піну, дырыжор Кастанянеў⁵. Перад пачаткам амер.[ыканскі] гімн. Усе ўстаюць. Дырыжор кіруе, стоячы тварам да публікі. Звычайныя рэчы выконвае тварам да оркестра. Аўтографы.

12/V. Купіў касцюм за 39 дол.[араў] з чымсьці. Папраўка у партнога ў магазіне 1 долар.

На вуліцах няма ўрнаў. Калі за абедам наліваюць віно, то перш жанчыне трохі (альбо старэйшаму), потым поўн.[ыя] чаркі астатнім і толькі пасля гэтага даліваюць астатнім.

Сёння атрымаў на экіпіроўку 200 долараў і камандыров.[ачныя] за 16 д[зён] па 12 дол.[араў]. 192 долара. З вылікам аванса і панхр.⁶ выдаткаў атрымаў 317 долараў. Вельмі сумна. Хочацца ўрэшце на свае руіны, дзе неяк усё чалавечней, больш палюдзкі.

БДАМЛМ. Ф. 191. Вон. 1. Спр. 200. Л. 1—11аб.

¹ Незразумела напісанае слова з-за плямы атраманта, але, хутчэй за ўсё, маецца на ўвазе радыёпрыёмнік ці радыёла.

² Скарачэнне, паводле свайго напісання найбольш падобнае на слова «саламяныя».

³ Такім чынам М. Ц. Лынькоў, відавочна, адлюстроўвае асабліва сць вымаўлення амерыканцамі слова «водка».

⁴ Два незразумелыя словы.

⁵ Прозвішчы разабраць цяжка.

⁶ Незразумелае скарачэнне.